

Výroční zpráva NKÚ: ČR tíží deficit státního rozpočtu a rostoucí tempo zadlužování, stát ale často veřejnými prostředky plýtvá

3.4.2023 - | Nejvyšší kontrolní úřad

Nejvyšší kontrolní úřad (NKÚ) vydal výroční zprávu za rok 2022. Kromě toho, že v ní shrnuje zjištění z celkem 33 kontrol, popisuje rovněž hlavní problémy v hospodaření s veřejnými prostředky v České republice.

Tím prvním je stále se prohlubující strukturální deficit státního rozpočtu daný růstem mandatorních výdajů a rostoucí tempo zadlužování. Přitom klíčové reformy důchodového, zdravotního i sociálního systému, nutné k udržení stability veřejných financí, dosud chybí. Stát hledá zdroje a NKÚ přináší řadu poznatků. Významné prostředky lze ušetřit např. změnou přístupu k systému dotací. Kontroly NKÚ totiž prokázaly, že skutečný smysl dotací nahradil formalismus. Ukázkou neefektivity je pak digitalizace agend veřejné správy. Kontroly rovněž potvrdily, že státní instituce v řadě případů rezignovaly na svoji zásadní odpovědnost vůči občanům, tedy na snahu řádně hospodařit. NKÚ opakovaně poukazuje na případy plýtvání veřejnými prostředky.

„Naši ekonomickou kondici v roce 2022 bezesporu ovlivnila válka na Ukrajině a její dopady. Většina nedostatků, na které ve zprávě poukazujeme, ale s válkou nijak nesouvisí anebo jen velmi okrajově,“ konstatuje prezident NKÚ Miloslav Kala. Růst HDP byl loni o 1,1 procentního bodu nižší než průměr Evropské unie. Naopak enormní nárůst inflace – páté nejvyšší v EU – výrazně snížil životní úroveň obyvatel. Reálná mzda v ČR meziročně klesla o 7,5 %. To je jeden z nejhorších výsledků v rámci zemí OECD. Vlivem vysokých deficitů státního rozpočtu se od roku 2020 výrazně zvyšuje státní dluh. Na konci roku 2022 činil téměř 2 895 mld. Kč a meziročně vzrostl o více než 429 mld. Kč. Tempo růstu státního dluhu ČR bylo v evropském srovnání v roce 2022 třetí nejvyšší. Tento trend ohrožuje stabilitu veřejných financí. Stabilizování veřejných rozpočtů je přitom nutností pro to, aby financování chodu státu bylo dlouhodobě udržitelné a aby ČR mohla úspěšně čelit i krizím, jako byla pandemie covidu-19 nebo nyní ruská agrese na Ukrajině.

Jednou z oblastí, kde je možné významně ušetřit, je systém dotací. Z kontrol NKÚ vyplynulo, že skutečný smysl dotací nahradil formalismus. Čerpání peněz je nadřazeno potenciálním přínosům dotací. Systém stovek dotačních titulů, v jejichž rámci se rozdělují stovky miliard korun, se stal neřiditelným a administrativně náročným. „Přebujelý dotační systém, v němž vítězí formální stránka věci nad skutečným smyslem a hlavně přínosem dotací, je luxus, který si v době obrovských strukturálních deficitů státního rozpočtu naše země nemůže dovolit,“ upozorňuje prezident NKÚ Miloslav Kala. Kontroly NKÚ prokázaly, že resorty podporovaly neúčelné a neefektivní projekty. Příkladem mohou být dotace na průmyslový výzkum. Ačkoliv na něj bylo v letech 2016–2022 vynaloženo téměř 10 mld. Kč, projekty ve většině kontrolovaných případů nevedly k naplnění ekonomických přínosů v praxi. U prověřovaných projektů podpořených z programu TRIO byly po třech letech od jejich ukončení skutečné tržby na desetinu plánovaných hodnot.

Nedaří se zvýšit ani efektivitu digitalizace veřejné správy, přestože na ni stát vynakládá stále více peněz. Celkové výdaje na ICT za rok 2022 jen u organizačních složek státu a státních fondů činily více než 19 mld. Kč – o téměř třetinu více než v roce 2018. Přesto jsme loni v mezinárodním srovnání DESI, zaměřeném primárně na digitalizaci, opět o jednu příčku klesli, a to na 19. místo v rámci EU. Elektronizace veřejné správy v ČR postupuje pomalu a nepřináší očekávané výsledky. „Potvrzuje se,

co opakovaně říkáme: digitalizování neefektivních procesů k efektivnímu výkonu státní správy nevede. Úspěšné digitalizaci tedy brání skutečnost, že jí v mnoha případech nepředchází zásadní revize stávajících agend," zdůrazňuje prezident NKÚ Miloslav Kala. Nedostatky v digitalizaci a komunikaci mezi resorty představovaly také jednu z důležitých příčin, proč ČR selhala ve zvládnutí pandemie covidu-19. Poptávka po on-line službách státu ze strany občanů přitom stále roste, a to především v souvislosti s řešením různých životních situací.

NKÚ v roce 2022 popsal i situace, kdy resorty jednaly přímo v rozporu s vlastními prioritami a cíli nebo se státními penězi plýtvaly. Jednalo se přitom o strategicky významné oblasti, jako jsou např. životní prostředí nebo zemědělství. Např. v případě nakládání s komunálními odpady odpovědné orgány v rozporu se strategií státu zvýhodňovaly skládkování oproti šetrnějším způsobům. Přes vynaložených 9 mld. Kč zůstává skládkování nadále nejvyužívanější metodou: v roce 2020 se skládkovalo 48 % komunálního odpadu. Dalším příkladem, kdy je skutečnost v rozporu s danými prioritami, je podpora mikropodniků a malých a středních podniků při zpracovávání zemědělských produktů. Právě k nim měly podle strategie Ministerstva zemědělství přednostně mířit národní i evropské dotace. Resort pro ně ale žádný národní dotační program nepřipravil. Naopak vypsál program na podporu velkých podniků, z něhož jim vyplatil 1,7 mld. Kč. Plýtvání lze dokumentovat i na kontrole propagační akce Ministerstva financí na podporu výběru daní „Účtenková loterie“. Ačkoliv za ni resort zaplatil celkem 231 mil. Kč, po jejím ukončení nevyhodnotil, zda k vyššímu výběru daní vůbec přispěla.

Součástí výroční zprávy NKÚ za rok 2022 je i tato interaktivní datová příloha.

Chcete si ověřit svou znalost ekonomické situace ČR, ale i práce NKÚ? Vyzkoušejte tento anonymní kvíz.

Odbor komunikace

Nejvyšší kontrolní úřad

<https://www.nku.cz/cz/pro-media/tiskove-zpravy/vyrocní-zprava-nku:-cr-tizi-deficit-statního-rozpocet-a-rostoucí-tempo-zadluzování--stat-ale-casto-verejnými-prostředky-plytva-id13100>